

KALENDAR

Napoleon osvaja Egipat

1798.: Čekajući u sjeni velikih piramida u El-Gizi, tursko-egipatska vojska ima

promatra četrdeset stoljeća! Izgubivši dvije stotine ljudi, Francuzi pobjedonosno

ulaze u Kairo. Ta bitka mladom generalu donosi vlast u cijelu Egipat.

Do te vojne ekspedicije, koja na kraju završava francuskim porazom, došlo je 16. svibnja 1798. kada se flota s oko 55 tisuća vojnika uputila na pustolovni pothvat preko Sredozemlja.

UMRO KWAME NKURMAH – 1972.: U Rumunjskoj, gdje je bio na liječenju, umro je 16. svibnja 1972. ganski političar i državnik Kwame Nkrumah (rod. 1909.). Školovao se u britanskoj koloniji Zlatnoj Obali, u SAD-u i u Velikoj Britaniji. Iako su ga više puta zatvarale britanske kolonijalne vlasti, poslije izborne pobjede 1952. postao je prvim predsjednikom kolonijalne vlade, a 1957. i predsjednikom neovisne Gane. Proglašenjem republike 1960. postao je predsjednikom Gane, a 1962. doživotnim predsjednikom. Na Jedanaestom kongresu Stranke narodne konvencije 1962. formulirana je tzv. doktrina «nkrumahizma». Srušen je s vlasti državnim udarom generala Ankraha 1966., kada je zabranjen rad Stranke narodne konvencije. Nkrumah je otada boravio u prognostvu u Gvineji. Godine 1975. posmrtno je politički rehabilitiran.

Smrt hrvatskoga bana Vlaisića

1840.: Hrvatski ban barun Franjo Vlaisić umro je 16. svibnja 1840. u Zagrebu. Rodio se u Dombóvaru, u Mađarskoj, 24. travnja 1766. godine. Stupivši 1784. u vojnu službu, od 1792. borio se u ratovima Austrije protiv Francuske.

rođnih novina u Zagrebu, a 1836. sa zagrebačkim biskupom Aleksandrom Alagovićem (1760. – 1837.) preuzeo je pokroviteljstvo nad akademijom osnivanja društva za unapređenje prosvjete na hrvatskom jeziku, koju je bio pokrenuo Gaj.

Kao pukovnik u austrijskoj pomoćnoj vojsci, sudjeluje 1812. u Napoleonom pohodu na Rusiju, da bi 1813. godine bio unaprijeđen u čin general-majora. Poslije je ratovao protiv Francuza u Italiji.

U Zagrebu je Vlaisić 1824. služio kao feldmaršal-lajtnant, 1831. godine bio je zapovijedajući general u Petrovaradinu, a 10. veljače 1832. imenovan je hrvatskim banom i zapovijedajući generalom u Hrvatskoj i Slavoniji. Te 1832. godine podupro je ban Franjo Vlaisić molbu čelnika hrvatskoga narodnoga preporoda Ljudevita Gaja (1809. – 1872.) da mu se dopusti izdavanje prepo-

rođnih novina u Zagrebu, a 1836. sa zagrebačkim biskupom Aleksandrom Alagovićem (1760. – 1837.) preuzeo je pokroviteljstvo nad akademijom osnivanja društva za unapređenje prosvjete na hrvatskom jeziku, koju je bio pokrenuo Gaj.

Suprotstavljajući se mađarskim teritorijalnim i jezičnim zahtjevima, pridružio se općem otporu hrvatskih staleža, pa je na Požunskom saboru (1832. – 1836.) branio prava Hrvatske na Rijeku i njeno primorje. A kada su Mađžari na Požunskom saboru 1839. – 1840. donijeli zaključak o uvođenju mađarskoga jezika u javni život Hrvatske nakon roka od deset godina, hrvatski je ban 21. siječnja 1840. godine predstavkom zamolio cara i kralja Ferdinanda I. (1793. – 1875.) da ne potvrdi taj zaključak.

I doista, mađžarski zaključak s Požunskoga sabora nije dobio vladarovu potvrdu.

Filmska ljepotica Martine Carol

1922.: U Biarritz-u se 16. svibnja 1922. rodila francuska glumica Maryse Mouter, poznatija kao filmska ljepotica Martine Carol.

Igrala je u pedesetak filmova i postala zvijezdom koja je nesmanjenim sjajem blistala sve do pojave Brigitte Bardot.

Igrala je u pedesetak filmova i postala zvijezdom koja je nesmanjenim sjajem blistala sve do pojave Brigitte Bardot.

SMRT MODIBA KEITE – 1977.: U Bamaku je 16. svibnja 1977. umro malajski političar i državnik Modibo Keita (rod. 1915.). Od 1956. vođa Sudanske Unije, godine 1958. postaje predsjednikom vlade autonomne republike Francuskog Sudana. Bio je predsjednik ustavotvorne skupštine u Dakaru (1958. – 1960.), a poslije stvaranje Federacije Mali (bivši Francuski Sudan i Senegal), u sklopu Francuske Zajednice, njen je predsjednik vlade (1958. – 1960.). Poslije raspada Federacije, od 1960. do 1968. predsjednik je Republike Mali (bivši Francuski Sudan), i istodobno, njen ministar obrane (od 1961.). Zbačen je s vlasti vojnim udarom 1968. godine.

Dvor se zatvara onomu koji moli, a otvara onomu koji nešto donosi.

(Buchler)

Psihotropni stimulansi ili psihomotorni stimulansi su sredstva koja potiču motoričku aktivnost. Blaži psihostimulativni efekt imaju kofein i tein, aktivne tvari u kavi, čaju i bezalkoholnim napicima.

Jači efekt imaju amfetamin, no problem s tim opojnim tvarima jest u tome što većina ili svi imaju štetne učinke u organizmu: znatno povišenje krvnog tlaka, ubrzan i nepravilan rad srca, obmanje osjetila, katkad, halucinacije, a nakon počet-

noga euforičnog raspoloženja dolazi depresija koja može završiti samoubojstvom.

Zelio bih više reći o psihostimulativnom sredstvu koje stvara najveću ovisnost – kokainu. Kokain je jak stimulans. Učinci djelovanja kokaina javljaju se gotovo odmah nakon uzimanja jedne doze i nestaju nakon nekoliko minuta ili sati. U manjim količinama (do 100 mg) kokain stvara osjećaj eufrije i energičnosti, govorljivosti i uzrokuje promjenu percepcije.

PODLISTAK

Biotehnologiju zauzdati propisima

Kakav bismo odgovor trebali dati na biotehnologiju koja će u budućnosti pomiješati velike moguće dobrobiti s prijetnjama, bilo fizičkim i očitim, ili duhovnim i prikrivenim?

Odgovor je očit: valja uporabiti državnu vlast kako bismo je zauzdati propisima. Pokaže li se pak kako je to prevelik zaloga, a da bi ga bilo koja država mogla obuhvatiti svojim zakonodavstvom, onda se biotehnologija mora propisati na međunarodnoj razini. Trebamo početi konkretno razmišljati: kako izgraditi ustanove koje će razlikovati dobre od zlih uporaba biotehnologije te djelotvorno primjenjivati propise u praksi na razini pojedinih zemalja i u cijelom svijetu.

Taj očit odgovor nije tako očit mnogim sudionicima u sadašnjoj raspravi o biotehnologiji. Rasprava se zaplela na razmjerno apstraktnoj razini i vodi se o etičnosti postupaka poput kloniranja ili istraživanja na matičnim stanicama. Jedan bi tabor sve dopustio, a drugi zabranio široka područja istraživanja i prakse.

Naći razborit kompromis

Šira je rasprava, dako, važna, ali događaji se odvijaju tako brzo te će nam uskoro trebati određenije, praktične smjernice za usmjerenje budućeg razvoja, kako bi tehnika i dalje služila čovjeku, umjesto da njime zgasopodari.

Budući da se čini nevjerojatnim da ćemo ili sve dopustiti ili zabraniti istraživanja koja mnogo obećavaju, trebamo pronaći razborit kompromis.

Stvaranje novih regulatornih tijela ne treba shvatiti olako, uzevši u obzir nedjelotvornost svake vrste propisivanja. U prošla tri desetljeća na djelu je diljem svijeta, što je pohvalno, pokret za deregulacijom opsežnih sektora narodnih gospodarstava svih zemalja – od zračnoga prijevoza do telekomunikacija. Šire gledano, riječ je o nastojanjima na smanjivanju djelokruga države i broja državnih službenika.

Svjetsko gospodarstvo što je nastalo nakon tih nastojanja znatno djelotvornije stvara bogatstvo i

Ako Sjedinjene Američke Države ili bilo koja druga pojedinačna zemlja pokušaju zabraniti kloniranje čovjeka, genetsko manipuliranje bakterijama i virusima ili bilo koji drugi postupak, ljudi koji se žele baviti takvim stvarima jednostavno će se preseliti tamo gdje je to dopušteno

Rasprava se zaplela na razmjerno apstraktnoj razini i vodi se o etičnosti postupaka poput kloniranja ili istraživanja na matičnim stanicama. Jedan bi tabor sve dopustio, a drugi zabranio široka područja istraživanja i prakse

tehnički napredak nego prije. Pretjerano propisivanje u prošlosti je u mnogih ljudi izazvalo nagonsko neprijateljstvo spram bilo kakve državne intervencije. Upravo ta automatska odbojnost prema propisivanju bit će jedna od glavnih prepreka stavljanju ljudske biotehnologije pod politički nadzor.

Nezaustavljiv napredak

Važno je primijetiti razliku: što je dobro za jednu gospodarsku granu, nije dobro za drugu. Informatička tehnika, na primjer, proizvede mnoge društvene koristi i razmjerno malo šteta, pa je prema tome u redu da je samo minimalno regulirana državnim propisima.

Nuklearni materijal i otrovni otpad, s druge strane, potpadaju pod strog domaći i međunarodni nadzor, jer je jasno da bi propisima neobuzdana trgovina takvim tvarima bila opasna.

Jedan od najvećih problema pri argumentiranju potrebe za propisivanjem ljudske biotehnologije jest rašireno gledište da bi, čak i ako je poželjno zaustaviti biotehno-ološki napredak, bilo nemoguće to učiniti.

Ako Sjedinjene Američke Države ili bilo koja druga pojedinačna zemlja pokušaju zabraniti kloniranje čovjeka, genetsko manipuliranje bakterijama i virusima ili bilo koji drugi postupak, ljudi koji se žele baviti takvim stvarima jednostavno će se preseliti tamo gdje je to dopušteno. Globalizacija i međunarodna utakmica u biološkim i medicinskim istraživanjima uzrokuju da su države koje opterećuju svoje znanstvenike i biotehno-ološku industriju etičkim ogradama jednostavno uvijek na gubitku.

Sustav propisa

Tvrđnja kako je nemoguće zaustaviti ili nadzirati tehnološki napredak

jednostavno je pogrešna, iz razloga koji će biti podrobnije iznijeti u 10. poglavlju ove knjige. Zapravo nadziremo sve vrste tehnike i mnoge vrste znanstvenih istraživanja: ljudi ne raspolazu ništa većom slobodom eksperimentiranja radi razvoja novoga biološkog oružja nego što bi imali slobodu provoditi pokuse na ljudima bez njihove privole. To što postoje pojedinci i organizacije koji krše ta pravila, pa i to što ima zemalja gdje propisi ili ne postoje ili se slabo provode, nije izlika da se posve odustane od propisa.

Ljudi katkada počine pljačku ili čak ubojstvo, pa se izvuku, no to nije razlog za legalizaciju tih zločina.

Po svaku cijenu moramo izbjeći defetistički pogled na tehniku, koji kaže, budući da ne možemo učiniti ništa da bismo zaustavili ili oblikovali razvoj istraživanja koji je već krenuo u smjeru koji nam se ne sviđa, ne treba

uopće ni pokušavati. Neće biti lako uspostaviti sustav propisa koji će društvima omogućiti nadzor nad ljudskom biotehnologijom: članovi parlamenta u zemljama diljem svijeta morat će se svojski primiti posla i donijeti više teških odluka o složenim znanstvenim pitanjima.

Oblik i sastav ustanova zaduženih za primjenu novih propisa posve je otvoreno pitanje. Neće ih biti lako oblikovati tako da s jedne strane najmanje što je moguće ometaju pozitivan razvoj, a s druge strane im omogućavaju djelotvorno ograničavanje negativnoga.

Složene političke zadaće

Još će teže biti dogovoriti zajednička pravila na međunarodnoj razini. Za to će trebati postići konsenzus među zemljama različitih kultura i pogleda na dubinska etička pitanja. No i prije su ljudi svladavali podjednako složene političke zadaće.

U mnogim današnjim raspravama o biotehnologiji, na primjer o pitanjima poput kloniranja, istraživanja matičnih stanica i gametnog inženjstva, razlaze se znanstvenici koji se bave takvim istraživanjima i vjernici. Takvu podvojenost smatram nesretnom, jer mnoge vodi uvjerenju da je religija jedini mogući prigovor biotehnologiji. Osobito u Sjedinjenim Državama, biotehnologija je uvučena u polemiku o potlačaju.

Racionalno razlaganje
Ja, naprotiv, smatram da se treba čuvati izvjesnih biotehno-oloških pronalazaka, i to zbog razloga koji nemaju ničega zajedničkoga s religijom. Argumentacija koju ću iznijeti mogla bi se nazvati aristotelovskom. Ne zato što se utječem Aristotelovu filozofskom autoritetu, nego stoga što uzimam njegov način racionalnog filozofskog razlaganja o politici i prirodni kao uzor koji se nadam dostići. U osnovi, Aristotel je

Kao i mnogi noviji utilitarni filozofi, Aristotel je držao kako je dobro određeno onim što ljudi žele, za čime teže. No dok utilitaristi nastoje svesti ljudske težnje na najmanji zajednički nazivnik, to jest na oslobođenje od patnje ili na najveći mogući užitak, Aristotel je zadržao nijansiran pogled na raznovrsnost i veličinu prirodnih ljudskih težnji. Svrha je njegove filozofije bio pokušaj razlikovanja prirodnog od konvencionalnog te racionalnog utvrđivanja poteka ljudskih dobara.

Aristotel je, zajedno sa svojim izravnom prethodnicima Sokratom i Platonom, otvorio raspravu o ljudskoj naravi koja se u zapadnoj filozofskoj tradiciji nastavila sve do ranoga modernog doba, kad je rođena liberalna demokracija. Dok su se vodile velike rasprave o biti ljudske naravi, nitko nije dovodio u pitanje njenu važnost kao osnovicu prava i pravde.

U prirodno su pravo vjerovali i utemeljitelji Sjedinjenih Američkih Država: dapače, na prirodnom su pravu temeljili svoju revoluciju protiv britanske krune. No pojam prirodnoga prava u nemilosti je među filozofima i intelektualcima već više od stoljeća, gotovo i dva.

Kako ćemo vidjeti u drugom dijelu ove knjige, to je pogrešno. Smatram da se svako smisleno određenje ljudskih prava mora temeljiti na proizvoljnom promišljanju ljudske naravi. (Nastavlja se)

Fukuyamina knjiga »Kraj čovjeka?« nedavno je objavljena u nakladi »Izvor« *iz Zagreba (tel. 611 7714; izvori@izvor.com).*

Natjerala tanjure na stolu na valcer

Sada, u malom salonu koji je mama veselo ukrala, Véronique Passavant je počela plakati. Kaže: »Da je Kléber bio živ, dao bi mi to do znanja, sigurna sam. 17. zbog te lude, svašta sam si umišljala, čekala sam i čekala, ali tri i pol godine to je nemoguće, stavila mi je u glavu misli koje nisu stajale.«

Vadi malu bijelu maramicu iz torbice i briše oči. Govori Mathildi: »Vaš bi zaručnik sigurno pronašao način da vas obavijesti da je živ, u tri i pol godine?«

Mathilde, ne lažući, gestikulira kako bi rekla da ne zna.

Ne želi zaviriti Manechovu nesuvislost misli, kad su ga odveli u Bingo Crépuscule. To je ne bi zaustavilo da ga pronađe: poslije Esperanzinih otkrića, prva brigada joj je bila da se raspita u svim vojnim i civilnim bolnicama. Među vojnicima koje obitelji nisu identificirale ili

Medu vojnicima koje obitelji nisu identificirale ili nisu tražile nakon primirja, koji su izgubili razum ili pamćenje, bilo ih je više od trideset. Bilo ih je desetak Manechovih godina

nisu tražile nakon primirja, koji su izgubili razum ili pamćenje, bilo ih je više od trideset.

Bilo ih je desetak Manechovih godina. Od tih desetak, sedam ih je imalo samo malo kosu. Od tih sedam, bilo ih je troje s plavim očima. Od te trojice, nitko nije imao amputiranu ruku ili šaku. Sylvain, koji je ipak otišao u Châteaudun, Meaux i Dijon da vidi tu trojicu, tužno je nazivao Mathildin pothvat: »Operacija šagrenska koža«, dok jedne večeri, umorna, udarcem šake nije natjerala tanjure i čaše na stolu na valcer.

Ostaje da bolničke službe nisu iscrpile bedaste nade. A ako su Manecha, zarobljenog, bez sjećanja, izgledno, smrznut, negdje pronašao sklonište i neku drugu Mathilde? Ona kaže Véronique Passavant da čak i ako vi-

ga uhvate, da ne bi zbog sudionitva mučili njegove roditelje ili Mathilde? A ako je Manech, sa ili bez sjećanja i zdrava razuma, lutajući cestama, izgledno, smrznut, negdje pronašao sklonište i neku drugu Mathilde? Ona kaže Véronique Passavant da čak i ako vi-

she neće vidjeti svog zaručnika, želi znati u kojim okolnostima je nestao. Te snježne nedjelje, između dvaju neprijateljskih rova, to je sada sve što je njoj važno. Ostalome se ona prilagodava, nema osjećaj da je to važno, ni uistinu stvarno.

Na primjer, njezina fotografija, neka je ne žale što je za nju vezana, ona to vrlo često zaboravi. Kreće se kako se naviknula kretati, ne misli na to više nego Véronique na svoje nožge. A ako na to misli, to je zato što je njena fotelja vezana uz sva sjećanja na Manecha.

Druge stvari, svakodnevna rutina, je ne zanimaju. Još manje ono što oduševljava tolike ljude. Ignorira sve što se događa, čak i da imaju novog predsjednika Republike otkad je onaj kome se ne sjeća imena pao iz jurećeg vlaka, usred noći, u pidžami. To je zaista stvarno.

Véronique se opet pomalo smije, lagano trese, pod šešinom, crnom kovčevom kosom. Kasnije, na drugom portu, suton na prozorima, kaže Mathildi: »Htjela bih vam ispričati što je

izazvalo moj prekid s Kléberom, ali zaklela sam mu se da nikad o tome ni s kim neću razgovarati.« Mathilde odgovara istim tonom, gotovo istim prijaškim glasom: »Ako ste se zakleli, ne treba o tome pričati.«

A zatim, ozbiljnije: »U svakom slučaju, ja znam. Možete li pogoditi tko mi je rekao?« Véronique Passavant je gleda, okreće svoje velike oči, glavom kaže da, malo se duresi kao pretekoreno dijete. Mathilde uzdahne: »Ni to me nije daleko odvelo. Vidite, ponekad sam premaštovila. Bila bih sposobna stvoriti cijelu priču oko tih čizama.« Véronique Passavant više ne trepće. Nježno namače usne u čaši, odlutala pogleda. Kaže: »Dobro se osjećam uz vas. (Nastavlja se)

Roman Sébastiena Japrisota »Zaruke su dugo trajale« nedavno je objavio zagrebački nakladnik »Edicije Božičević«.

SAVJETI O ZDRAVLJU

Piše: **mr. sci dr. Davor Moravek, psihijatar u Kliničkoj bolnici Sestara milosrdnica u Zagrebu**

Kokain izaziva snažnu psihičku ovisnost, a derivat »crack« *i fizičku ovisnosti*

Kratkoročni učinci djelovanja kokaina posljedično sužavaju krvne žile, proširuju zjenice, uzrokuju ubrzan rad srca, povišenu temperaturu i krvni tlak

Može se javiti smanjeni osjećaj za hranom i spavanjem. Mliječna kiselina se stvara pri fizičkim naporima djeluje na završetke živaca, a kokain

sprječava njeno djelovanje tako što ubrzava razlaganje mliječne kiseline u krvi i jetri.

Mliječna kiselina prelazi u glikogen, pa je tako

neutraliziran osjećaj umora.

Veće količine kokaina mogu za posljedicu imati bizarno, nestaloženo i nasilno ponašanje zbog in-

tenzivna osjećaja eufrije. Kratkoročni učinci zlorabe kokaina u nekih osoba uzrokuju nemir, razdražljivost i zabrinutost koji prati vrtoglavica, grčevi u

mišićima ili paranoja.

Kratkoročni učinci djelovanja kokaina posljedično sužavaju krvne žile, proširuju zjenice, uzrokuju ubrzan rad srca, povišenu temperaturu i krvni tlak. Iznenadna smrt uzrokovana predoziranjem posljedica je prestanka rada srca ili srčana napada koji prati prestanak disanja.

Kokain izaziva vrlo snažnu psihičku ovisnost, a derivat zvan »crack« *razvija i elemente fizičke ovisnosti. Opasnosti kratkoročna uzimanja kokai-*

na su osim toksičnih efekata i relativno velik potencijal stvaranja ovisnosti.

Smatra se da do 17 posto osoba koje su proale kokain mogu o njemu postati i ovisne, ako im je to sredstvo dostupno.

Zabrinjavajuće je što se u našoj sredini širi eksperimentiranje s kokainom – pa je u gradovima kao što je Zagreb čak do četiri posto mladih eksperimentiralo s tim sredstvom.

(Svršetak savjeta u sutrašnjem broju)